

УДК 316.022.4

РОЛЬ ЕТНІЧНИХ МЕНШИНСТВ У РОЗБУДОВІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

А. А. Паронікян

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022,
ang150393@gmail.com*

У статті розглянуто проблему розбудови громадянського суспільства в рамках поліетнічного українського соціуму. Автор досліджує концепцію громадянського суспільства, громадянської нації та особливості процесів націєтворення. В статті розглянуто дві моделі – асиміляцію та інтеграцію, як способи створення розвинутого громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянська нація, етнічні спільноти, асиміляція, інтеграція.

Усе більшої актуальності у науковому дискурсі набуває проблема розбудови громадянського суспільства в Україні в рамках поліетнічного соціуму. Політичні та соціальні випробування останніх 3 років поставили під загрозу розвиток демократичної України та розбудову громадянського суспільства, той вектор, що конституційно закріплений за нашою державою [1, с. 3]. На сьогоднішній день відмінності між окремими етнічними та регіональними соціальними групами ставлять під загрозу цілісність суспільства та країни, здатність українського соціуму розвивати демократичну державу та будувати громадянське суспільство.

Громадянське суспільство – суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке спільно з державою утворює розвинені правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага [2, с. 18]. Становлення громадянського суспільства тісно взаємопов'язане з утвердженням громадянської (політичної) нації, адже осередком як нації, так і громадянського суспільства є солідарність та довіра між людьми. Важливим чинником формування і подальшого об'єднання нації є спільне творення суспільних інститутів, що дає можливість представникам різних етнічно-культурних груп випрацювати спільні цілі, цінності, заради яких варто жити разом. А національна єдність позитивно впливає на розширення мережі громадської взаємодії і сприяє розвитку соціального капіталу [3].

З одного боку, громадянське суспільство – це показник суспільної і громадської активності та ініціативності, а з іншого – це сукупність неурядових організацій різного типу й виду. Це свідчить про те, що впровадження ефективної етнонаціональної політики країни є неможливим без участі представників громадянського суспільства.

Саме через національно-культурні товариства представники етнонаціональних меншин у демократичних державах соціалізуються і беруть участь у суспільно-політичному житті країни [4, с. 237]. Громадянське суспільство може існувати й в умовах політично неконсолідованої нації, і тоді воно розпадається на «громадянські суспільства» окремих етносів чи націй, однак формування повної громадянської нації неможливе без розвинутого громадянського суспільства. Отже, громадянське суспільство є могутнім засобом національної консолідації на демократичних засадах, а нація – консолідуючою першоосновою громадянського суспільства [3].

Більшість громадянських націй, які творилися у державних формах, постали завдяки асиміляції. За О. Бочковським, доки нація не сформувалась і не самовизначилась, легко й швидко асимілюються деякі її пласти. Під час націогенезу етнічна асиміляція стає дедалі більше обмеженою, адже надаються переваги процесу вrostання в суспільство, створення умов для громадянської спільноти, яка, поряд із національними традиціями, закладає основи громадянських цінностей [5, с. 78].

Згідно з А. Колодій, українська нація утворилась на етнічній основі і політичною за способом виникнення вже не буде. Для сучасної Української держави найбільш перспективним є вибудова саме громадянської нації, що ґрунтується на соціетальній культурі. За В. Кимлічкою, це та нація, що зосереджена навколо спільної мови, що вживається у широкому колі соціальних інститутів, суспільному і приватному житті, охоплюючи всі сфери людської діяльності, включаючи соціальну, освітню, релігійну, рекреаційну та економічну діяльність. Окрім мови, до соціетальної культури входять спільні соціальні цінності, відбиті в конституціях, інших правових і соціальних нормах, а також уявлення про історичну традицію (національні міфи), державна символіка тощо [3].

Громадянське суспільство може бути задіяним в асиміляційний процес через структурну та громадянську асиміляції. Під першою розуміється включення іммігрантів у соціальну структуру як щодо працевлаштування, так і на рівні неформального спілкування (клуби, суспільні організації). Друга передбачає визнання своїх прав і обов'язків, пов'язаних із членством у конкретному суспільно-політичному утворенні. Характерною відмінністю цих процесів від етнічної асиміляції стає принцип добровільного включення особи в діяльність чужого етносоціального організму. При цьому проблеми етнічних груп у громадянському суспільстві вирішуються лише активізуючись особистою волею їх членів, не очікуючи благодіяння, що зумовлено пануванням приватного інтересу [5 с. 78].

Більшість сучасних розвинених країн дотримується концепції культурного плюралізму, зберігаючи етнічні особливості окремих груп, та визнаючи різноманітні національні спільноти. Такі антиасиміляційні процеси простежуються в правовому полі розвинених держав, де відображається не тільки задоволення громадянських прав на місцевому рівні, але й регулювання мовних питань, особливості місцевого самоуправління тощо.

Ще один міжетнічний процес, що здебільшого притаманний сформованим етносам чи етнічним групам – міжетнічна інтеграція. Міжетнічна інтеграція передбачає політичне, економічне, соціальне об'єднання внаслідок створення багатомовних та багатокультурних спільнот.

Інтеграція як політична категорія – це процес зближення чи об'єднання соціальних інституцій певних територій, держав і впорядкування та узгодження їх діяльності в багатьох сферах. З цього визначення можна виділити категорію «етнічна інтеграція» – складова процесу розвитку людського суспільства, пов'язана з об'єднанням раніше різнорідних частин [7, с. 515].

Етнічна інтеграція для України означає внутрішню консолідацію етносів, завдяки якій відбувається становлення єдиної політичної нації, поліпшуються взаємозв'язки і взаємодія між елементами етносу, зростає загальний рівень політичної культури громадян України. За своєю сутністю інтеграція національних меншин в український контекст передбачає не злиття етносів у єдину етнотупу, а залучення їх до економічної, соціальної, політичної сфер, до активного прийняття і використання їхніх форм суспільного життя, які не вичерпали своїх можливостей у суспільному процесі, встановлення різних форм співробітництва та впровадження у свідомість національних меншин політичної ідеї (основного фактору інтеграції) – згуртування поліетнічного українського суспільства на основі загальнонаціональних інтересів, ідеї поліпшення добробуту, вирішення соціальних, економічних, культурних проблем, ідеї міжнаціональної злагоди і громадянського миру, спільної відповідальності за своє майбутнє і майбутнє свого народу [6, с. 18].

Політичне суспільство може вимагати, як пишуть М. Вальцер і Ю. Габермас, від своїх громадян політичної лояльності, і в жодному разі не культурної асиміляції. Держава просто надає їм право на встановлення політичних рамок, в яких громадянське суспільство може розробляти свої правила. На ґрунті культурної нейтральності держави може сформуватися громадянське суспільство, яке бачить позитив в етнічній толерантності. Тому спільна участь етнотуп у творенні громадянського суспільства надзвичайно важлива для інтеграційних процесів. Зазвичай вона передбачає інституціоналізацію усіх сфер діяльності людини, поживлення внутрішньо і міжгрупових субсидіарних стосунків [5, с. 79].

Інтегруюче значення для нації виявляє національна ідентичність як чинник культурної та психологічної єдності. Вона озброює членів нації міцним почуттям приналежності, заснованим на потребності, впевненості в собі, власної гідності, не боячись, що їхнє «я» буде ними втрачене. Ці риси визначають культурну цілісність, що цілком належить громадянському суспільству, а не державі [5, с. 80].

Отже, розвиток громадянського суспільства в сучасних українських реаліях досить складний та неоднозначний процес, вирішальна роль у якому все-таки належить державі. Організації етнотупонаціональних меншин, як інституції, що репрезентують громадянське суспільство, також займають чільне місце у розбудові та становленні громадянського суспільства завдяки своїй чисельності та активній діяльності. Саме тому становлення розвиненого громадянського суспільства в Україні не можливе без врахування етнотупонаціонального компоненту. Держава повинна проводити таку етнотупонаціональну політику, що підтримуватиме розвиток етнічної самобутності усіх етносів, сприятиме зміцненню єдності між громадянами, формуватиме загальноукраїнську свідомість та патріотизм.

Створення спільного соціального простору, в якому різні етнічні групи матимуть можливості розвитку та доступ до прийняття рішень для кожної з них, - ось та стратегія,

що спроможна створити єдиний національний організм та скріпити націю. Розвине-не громадянське суспільство в Україні не можливе без вироблення демократичної культурної та національної єдності, створення громадянської та соціальної мережі взаємодій, з урахуванням індивідуальних та національних прагнень кожної етнічної групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141, зі змінами, внесеними згідно із Законом від 08.12.2004р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – Ст. 44.
2. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. – Київ : Генеза, 1997. – 400 с.
3. Колодій А. Громадянське суспільство і нація / А. Колодій // Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навч. посібник / кол. авторів ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко, д-ра філос. наук, проф. З. Е. Скринник. – Київ : УБС НБУ, 2015. – 609 с.
4. Ленд'єл Р. Громадянське суспільство в Україні: етнополітичний аспект / Р. Ленд'єл // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – Київ, 2014 – Вип. 8. – С. 235–239.
5. Бойко Т. Особливості взаємодії етнічних процесів та громадянського суспільства в націотворенні / Т. Бойко // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. – Київ, 2013. – № 4(34). – С. 76–81.
6. Загоруй Г. Про специфіку інтегрування в загальноукраїнський контекст меншинських народів-етносів / Г. Загоруй // Персонал. – Київ, 2007 – № 10. – С. 18–21.
7. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; ред.-кол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – Київ: Довіра; Генеза, 1996.

REFERENCES

1. Boyko T. Osoblyvosti vzaemodii etnichnih procesiv ta gromadjans'kogo suspil'stva v naciotvorenni [Features of interaction ethnic processes and civil society in nation-building] / T. Boyko // Osvita rehionu. Politolohiya. Psykholohiya. Komunikatsiyi. 4/34. 2013. – Pp. 76–81. [in Ukrainian]
2. Kolodiy A. Gromadjans'ke suspil'stvo i nacija [Civil society and the nation] / A. Kolodiy // Ukrain'ska lyudyna v yevropeys'komu sviti: vymiry identychnosti: navchal'nyy posibnyk, red. Tamara Smovzhenko ta Zoya Skrynnyk. Kyiv: UBS NBU. 2015. – P. 609. [in Ukrainian]
3. Konstituciya Ukrainy / Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy [The Constitution of Ukraine, 141st., Supreme Council Ukraine]. 2005. [in Ukrainian]
4. Lend'el R. Gromadjans'ke suspil'stvo v Ukraini: etnopolitychnyj aspekt [Civil society in Ukraine, ethno-political aspect] / R. Lend'el // Filosoфиya i politolohiya v konteksti suchasnoyi kul'tury. 8. 2014. – Pp. 235–239. [in Ukrainian]
5. Mala encyklopedija etnoderzhavoznavstva [Small Encyclopedia of ethnology. Red. Yuriy Rymarenko // Kyiv: Dovira; Geneza. 1996. – P. 942. [in Ukrainian]
6. Politologichniy encyklopedychniy slovnyk : navch. posib. dlja studentiv vishnyh navch.

- zakladiv [Political Science Encyclopedic Dictionary: textbook for university students] / Kyiv: Geneza.1997. – P. 400. [in Ukrainian]
7. *Zahoruy H.* Pro specifiku integruvannja v zagal'noukrains'kyi kontekst menshyns'kyh narodiv-etnosiv [On the specific of integration of ethnic minorities] / H. Zahoruy // Personal. 10. 2007. – Pp. 18–21. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редколегії 14.02.2016

Прийнята до друку 21.03.2016

ROLE OF ETHNIC MINORITIES IN BUILDING OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

A. A. Paronikyan

*V. N. Karazin National University of Kharkiv,
Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61077,
ang150393@gmail.com*

The problem of civil society building within multi-ethnic Ukrainian society observes in this article. The author explores the concept of civil society, civic nation, nation-building processes and features. Civil society – is a measure of social and public activity and initiative, a sign of a developed democratic country. The formation of civil society is closely interconnected with the adoption of a civil nation. For the modern Ukrainian state, most promising building of civic nation is based on societal culture. And this civic nation can emerge through the process of assimilation or ethnic integration. Given the social and political difficulties faced by our country, the development of a democratic Ukraine and the development of civil society are threatened. That is why this topic is relevant and requires detailed sociological study.

In the article author also considered two models - the assimilation and integration, as a means of creating a developed civil society. Most civic nations that formed in the state forms emerged through assimilation. Civil society can be involved in the assimilation processes through structural and civil assimilation. Note that most of today's developed countries follows the concept of cultural pluralism, while maintaining ethnic characteristics of certain groups, and recognizing different national communities. That's why author examines the ethnic integration process. Integration as a political category - the convergence or association of social institutions in certain areas, states and streamlining and harmonization of their activities in many areas.

Keywords: civil society, civic nation, ethnic communities, assimilation, integration.